

LICEO CLASSICO
DANTE ALIGHIERI
RAVENNA

ALMA MATER STUDIORUM
UNIVERSITÀ DI BOLOGNA
FACOLTÀ DI CONSERVAZIONE DEI BENI CULTURALI

FONDAZIONE
CASSA DI RISPARMIO
DI RAVENNA

IV Agone Placidiano

14 aprile 2012

Cosmopolitismo e interculturalità nell'ecumene di Alessandro

L'ecumenismo di Alessandro si propone come una dirompente novità, anche rispetto alle riflessioni filosofiche del tempo, soprattutto nella nuova visione della tradizionale contrapposizione tra 'Greci' e 'Barbari' ora trasformata nella dialettica fondante una diversa (e originalissima) concezione del mondo.

Καὶ μὴν ἡ πολὺ θαυμαζομένη Πολιτεία¹ τοῦ τὴν Στωικῶν αἵρεσιν καταβαλομένου Ζήνωνος εἰς ἓν τοῦτο συντείνει κεφάλαιον, ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίους, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ἡγώμεθα δημότας καὶ πολίτας, εἰς δὲ βίος ἢ καὶ κόσμος, ὡσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῶ συντρεφομένης. Τοῦτο Ζήνων μὲν ἔγραψεν ὡσπερ ὄναρ ἢ εἶδωλον εὐνομίας φιλοσόφου καὶ πολιτείας ἀνατυπωσάμενος, Ἀλέξανδρος δὲ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον παρέσχεν. Οὐ γάρ, ὡς Ἀριστοτέλης συνεβούλευεν αὐτῷ, τοῖς μὲν Ἑλλήσιν ἡγεμονικῶς τοῖς δὲ βαρβάρους δεσποτικῶς χρώμενος², καὶ τῶν μὲν ὡς φίλων καὶ οἰκείων ἐπιμελόμενος τοῖς δ' ὡς ζώοις ἢ φυτοῖς προσφερόμενος, πολέμων πολλῶν καὶ φυγῶν ἐνέπλησε καὶ στάσεων ὑπούλων τὴν ἡγεμονίαν, ἀλλὰ κοινὸς ἦκειν θεόθεν ἀρμοστής καὶ διαλλακτὴς τῶν ὄλων νομίζων, οὓς τῷ λόγῳ μὴ συνῆγε τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος, εἰς ταῦτο συνενεγκὼν τὰ πανταχόθεν, ὡσπερ ἐν κρατῆρι φιλοτησίῳ μίξας τοὺς βίους καὶ τὰ ἦθη καὶ τοὺς γάμους καὶ διαίτας, πατρίδα μὲν τὴν οἰκουμένην προσέταξεν ἡγεῖσθαι πάντας, ἀκρόπολιν δὲ καὶ φρουρὰν τὸ στρατόπεδον, συγγενεῖς δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλοφύλους δὲ τοὺς πονηροὺς· τὸ δ' Ἑλληνικὸν καὶ βαρβαρικὸν μὴ χλαμύδι μηδὲ πέλιτη μηδ' ἀκινάκη μηδὲ κἀνδυῖ διορίζειν, ἀλλὰ τὸ μὲν Ἑλληνικὸν ἀρετῇ τὸ δὲ βαρβαρικὸν κακίᾳ τεκμαίρεσθαι, κοινὰς δ' ἐσθῆτας ἡγεῖσθαι καὶ τραπέζας καὶ γάμους καὶ διαίτας, δι' αἵματος καὶ τέκνων ἀνακεραννυμένους.

¹ Titolo di un'opera di Zenone il cui 'sommario', secondo Plutarco, risulterebbe espresso nella frase che segue (cfr. *Stoicorum Veterum Fragmenta* I fr. 262).

² Aristotele, fr. 658 Rose.